

ABSTRACT

Iryna Hrytsai. Social standards and gender equality: integration of theory and practice in legal provision. This article deals with a comprehensive analysis of social standards and gender equality, covering their theoretical foundations, legal mechanisms of support and practical aspects of implementation in modern conditions.

One of the key components of social standards is gender equality, which implies equal opportunities and rights for men and women in all spheres of life. Ensuring gender equality is a necessary step for building a just society where every person has equal opportunities for self-realization, regardless of gender. However, despite the recognition of the importance of social standards and gender equality, numerous challenges and problems arise in practice. These challenges may be related to stereotypes, discrimination, and insufficient effectiveness of legal mechanisms.

Various aspects such as social standards and gender equality are explored, as well as their integration into legal frameworks. Special attention is paid to the analysis of mechanisms for ensuring these standards through legal instruments. The article also examines the role of the international community in this process, as well as practical challenges and problems arising from the implementation of social standards and gender equality in practice. Different approaches and strategies used to ensure compliance with these standards in different countries and regions are highlighted.

The conclusions of the article include recommendations for the further development of legal protection, and also emphasize the importance of joint efforts of various actors to ensure social standards and gender equality in modern society. It is noted that only through cooperation and coordination of efforts, it is possible to achieve significant progress in this area and ensure comprehensive development of society.

Keywords: social standards, social guarantees, social rights, gender equality, legal support, theoretical analysis, practical aspects, mechanisms of support, international community, challenges and problems, recommendations, human rights.

УДК 329 (477)

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-66-71

Юрій КИРИЧЕНКО[©]
доктор юридичних наук, професор
(Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя, Україна)

Ігор ШУЛЕЖКО[©]
магістр права
(м. Запоріжжя, Україна)

КОНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА УЧАСТЬ В УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВНИМИ СПРАВАМИ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Досліджено положення відповідних норм конституцій України та європейських держав, в яких закріплено право брати участь в управлінні державними справами. На підставі порівняльного аналізу зроблено висновок про відповідність положень ст. 38 Конституції України вимогам міжнародно-правових актів у сфері прав людини.

Ключові слова: конституція, управління державними справами, референдум, всеукраїнський референдум, місцевий референдум, органи державної влади, органи місцевого самоврядування.

Постановка проблеми. Особливе місце серед конституційних політичних прав і свобод людини і громадянина посідає право брати участь в управлінні державними справами, котре знайшло своє закріплення у ст. 38 Конституції України і без якого

© Ю. Кириченко, 2024
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1212-1622>
kirichenko_yuriy84@ukr.net

© І. Шулежко, 2024
marfavalerkovna0508@gmail.com

неможлива побудова демократичної, правової держави. Саме завдяки йому кожен громадянин України має право брати участь у здійсненні безпосередньо народовладдя, державної влади та місцевого самоврядування.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми.

Науково-теоретичним і практичним підґрунтям для дослідження конституційного права брати участь в управлінні державними справами стали відповідні положення норм конституцій України та європейських держав, а також наукові праці А. Грабильнікова, А. Ємельянової, В. Головка, О. Чуба, О. Пушкіної, В. Погорілка, Т. Шаповала, Р. Максакової та інших науковців.

Водночас слід констатувати, що деякі питання окресленої проблематики потребують подальшого наукового осмислення.

Метою статті є проведення порівняльно-правового аналізу положень норм конституцій України та європейських держав щодо регулювання права брати участь в управлінні державними справами.

Виклад основного матеріалу. Пріоритетними в системі прав людини, що визначають рівень політичної свободи людини і громадянина в суспільстві й забезпечуються суспільним і державним ладом, є політичні права і свободи, котрі спрямовані не на забезпечення автономії людини, а на її прояв як активного учасника політичного процесу. Як зауважує Ж. Пустовіт, саме політичні права і свободи забезпечують кожній людині можливість бути самостійним суб'єктом суспільного життя. Завдяки подальшому розвитку і вдосконаленню демократії політичні права і свободи стають глибшими, ширшими за змістом, різноманітнішими за формою, що значно підвищує їхню соціальну та політичну значущість і роль у суспільному житті та діяльності кожного громадянина [1, с. 40]. Саме політичні права і свободи є неодмінною умовою функціонування всіх інших видів прав і свобод, оскільки вони становлять органічну основу системи демократії і виступають як засіб контролю за владою, як цінності, на які влада повинна орієнтуватися, обмежувати себе цими правами, визнавати та гарантувати їх. Поняття демократії, що застосовується насамперед у значенні політичної організації державно-суспільних відносин, робить наявність політичних прав людини основним чинником у визначенні тієї чи іншої держави як демократичної [2, с. 127].

Серед конституційних політичних прав і свобод людини і громадянина значне місце займає право брати участь в управлінні державними справами, під яким розуміють активну, публічну, добровільну, цілеспрямовану, законну діяльність громадян України у сфері здійснення державної влади, що гарантована закріпленням у Конституції України відповідного суб'єктивного права і має на меті формування та контроль за діяльністю державних органів усіх гілок влади, вплив на прийняття, виконання та контроль за реалізацією державних рішень для втілення громадянами своїх суспільно значущих інтересів і забезпечення нормального функціонування, стабільного розвитку та соціального порядку в державі [3, с. 8], а також упровадження європейських стандартів і цінностей у всіх сферах життєдіяльності людини. На думку В. Погорілка, це право закріплює гарантовану можливість для громадян України брати участь у здійсненні безпосередньо народовладдя, державної влади та місцевого самоврядування [4, с. 132].

Конституція України в ч. 1 ст. 38 проголосила, що громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування [5]. Це право громадян є комплексним системним утворенням, котре поєднано в Конституції України в одній статті з виборчим правом, правом брати участь у референдумах та правом рівного доступу до державної служби. Таке поєднання дозволяє дійти висновку, що ці правомочності є найбільш важливими в реалізації права на участь в управлінні державними справами.

Наявна юридична конструкція ч. 1 ст. 38 Конституції України свідчить про те, що складовими елементами права брати участь в управлінні державними справами є право брати участь у всеукраїнському та місцевих референдумах та право вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. При цьому, як зазначає Р. Максакова, реалізація прав громадян брати участь у виборах та референдумах є найбільш впливовою формою здійснення безпосередньої демократії в Україні. Оскільки, з-поміж іншого, результати волевиявлення населення саме через ці форми мають імперативні наслідки, що полягають в обов'язковому виконанні органами влади України волі громадян [6, с. 43].

Водночас, на думку Т. Шаповала, право громадянина бути обраним слід розглядати з певним застереженням. Реально воно є правом при дотриманні визначених вимог бути включеним до кандидатів, правом балотуватися на відповідних виборах. Таке право не є загальним і рівним для кожного виборця. І далі науковець доходить висновку, що в тексті ч. 1 ст. 38 Конституції України прислівник «вільно» адресований праву обирати і його поєднання з правом бути обраним бракує реального обґрунтування [7, с. 12].

Всеукраїнський референдум є формою безпосередньої демократії в Україні, способом здійснення влади безпосередньо Українським народом, що полягає у прийнятті (затвердженні) громадянами України рішень шляхом голосування [8]. А місцевий референдум є формою вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення [9]. При цьому, як зауважують В. Кириченко та Ю. Соколенко, використання референдуму як форми безпосереднього волевиявлення громадян має бути зваженим. На їхню думку, органи державної влади не повинні виносити на всеукраїнський референдум питання, для відповіді на які потрібні ґрунтовні фахові знання, професійний досвід та інші передбаченні законом підстави. Тому не можна виносити на референдум питання, котрі не є конституційними або які через свою природу неоднозначно сприймаються суспільством, а також питання, що мають певний прихований підтекст або відповідь на які заздалегідь відома [10, с. 37]. Згідно з п. 2 ст. 3 Закону України «Про всеукраїнський референдум» не можуть бути предметом всеукраїнського референдуму такі питання: що суперечать положенням Конституції України, загально визнаним принципам і нормам міжнародного права; що скасовують чи обмежують конституційні права і свободи людини і громадянина та гарантії їх реалізації; що спрямовані на ліквідацію незалежності України, порушення державного суверенітету, територіальної цілісності України, створення загрози національній безпеці України, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі; щодо податків, бюджету, амністії та віднесені Конституцією України і Законами України до відання органів правопорядку, прокуратури чи суду [8].

Варто відзначити, що деякі європейські держави на конституційному рівні проголосили різні форми безпосередньої демократії. Згідно з конституціями Азербайджану, Вірменії, Грузії, Польщі, Сербії, Туреччини, Угорщини, Фінляндії і Швейцарії народне волевиявлення в цих країнах здійснюється шляхом референдуму і виборів. Наприклад, у ч. 1 ст. 62 Конституції Польщі встановлено, що «польський громадянин має право брати участь у референдумі, а також право обирати Президента Республіки, депутатів, сенаторів і представників до органів територіального самоврядування» [11], а в п. 1 ст. 56 Конституції Азербайджану записано, що громадяни Азербайджанської Республіки мають право обирати і бути обраними до державних органів, а також брати участь у референдумі [12]. Інші європейські держави на конституційному рівні закріпили лише одну з форм волевиявлення населення – право вільно обирати і бути обраними до органів влади. Наприклад, у ч. 2 ст. 43 Конституції Словенії зазначено, що кожен громадянин, який досяг 18 років, має право обирати і бути обраним [13], а в ч. 1 ст. 45 Конституції Чорногорії проголошено, що право обирати і бути обраним надається кожному громадянину Чорногорії [14]. Водночас Конституція Хорватії не розкриває змісту права брати участь в управлінні державними справами.

Аналіз відповідних норм конституцій європейських держав засвідчив, що право на участь в управлінні державними справами закріплено також у конституціях Азербайджану, Вірменії, Іспанії, Литви, Молдови, Сербії, Словаччини, Словенії, Хорватії, Чехії; право на участь у референдумах – у конституціях Азербайджану, Вірменії, Грузії, Польщі, Португалії, Сербії, Туреччини, Угорщини, Фінляндії, Швейцарії; право вільно обирати – у конституціях Азербайджану, Албанії, Болгарії, Молдови, Нідерландів, Польщі, Румунії, Сербії, Словаччини, Словенії, Туреччини, Угорщини, Фінляндії, Чехії, Чорногорії; право вільно обирати і бути обраним – у конституціях Азербайджану, Албанії, Молдови, Нідерландів, Сербії, Словаччини, Словенії, Туреччини, Угорщини, Фінляндії, Чорногорії; право бути обраним – у конституції Швейцарії; рівне право доступу до державної служби та до служби в органах місцевого самоврядування – у конституціях Австрії, Азербайджану, Андорри, Вірменії, Грузії, Естонії, Іспанії, Італії, Литви, Ліхтенштейну, Північної Македонії, Молдови, Монако, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Португалії, Сан-Марино, Сербії, Словаччини, Туреччини, Угорщини, Франції, Хорватії та Чехії.

Слід наголосити, що конституції європейських держав мають як схожі риси, так

і певні відмінності. Результати дослідження змісту їхніх положень свідчать про те, що в них у різний спосіб здійснюється правове регулювання права брати участь в управлінні державними справами. Так, у Конституції Азербайджану це право викладено у двох статтях, а в Конституції Сербії – у трьох. Також зазначене права закріплено в різних статтях у конституціях Вірменії, Грузії, Північної Македонії, Молдови, Нідерландів, Польщі, Португалії, Румунії, Туреччини, Фінляндії і Швейцарії. Наприклад, у Конституції Португалії ст. 47 має назву «Свобода вибору професії і доступу до державної служби», ст. 48 – «Участь у суспільному житті», ст. 49 – «Право на участь у виборах», ст. 50 – «Право на обіймання державних посад», а ст. 118 – «Референдум» [15]. Водночас у конституціях Бельгії, Боснії і Герцеговині, Греції, Данії і Швеції досліджуване право не знайшло свого закріплення.

Варто відзначити, що Конституція України не повністю імплементувала положення Загальної декларації прав людини, у п. 1 ст. 21 якої проголошується, що кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників [16, с. 11], і Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, у п. «а» ст. 25 якого закріплено, що кожен громадянин повинен мати без будь-якої дискримінації право брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників [16, с. 24]. На відміну від Конституції України, деякі європейські держави закріпили аналогічне положення на конституційному рівні. Наприклад, у ч. 1 ст. 33 Конституції Литви вказано, що громадяни мають право брати участь в управлінні своєю державою як безпосередньо, так і через демократично обраних представників [17].

Зважаючи на зміст ч. 1 ст. 38 Конституції України, суб'єктом названого права є лише громадяни України. Аналогічним шляхом пішли й законодавці переважної більшості європейських держав. Так, у ст. 44 Конституції Хорватії зазначено, що кожен громадянин республіки має право на рівних умовах брати участь у здійсненні публічної діяльності та бути прийнятим на публічну службу [18], а в ст. 53 Конституції Сербії закріплено, що «громадяни мають право брати участь в управлінні суспільними справами і на рівних умовах отримувати адміністративні й публічні посади» [19].

Ретельний аналіз конституцій деяких європейських держав засвідчив, що в них указаний відповідний вік, після досягнення якого громадяни набувають права брати участь у референдумах або виборах. Наприклад, у п. 1 ст. 49 Конституції Португалії зазначено, що всі громадяни старше 18 років користуються виборчим правом [15], а в п. 1 ст. 28 Конституції Грузії встановлено, що кожен громадянин Грузії, який досяг 18 років, має право брати участь у референдумі, виборах державних органів та органів місцевого самоврядування [20]. Віковий поріг щодо набуття права голосу на виборах і референдумах встановлено і в Конституції України, але, на відміну від зазначених конституцій європейських держав, не у ст. 38, а у ст. 70, згідно з якою право голосу на виборах і референдумах мають громадяни України, які досягли на день їх проведення 18 років [5], що, нашу думку, більше відповідає міжнародній практиці конституційно-правового регулювання аналізованого права.

З огляду на ч. 2 ст. 38 Конституції України слід наголосити, що в ній закріплено положення, що передбачає користування громадянами рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування. На наш погляд, таке формулювання цього положення в цілому відповідає вимогам міжнародно-правових актів у сфері прав людини і не потребує змін.

Висновки. На підставі проведеного порівняльно-правового аналізу положень норм конституцій України та європейських держав доходимо висновку, що положення ст. 38 Конституції України змістовно кореспондуються й корелюються з міжнародними документами у сфері прав людини і не потребують подальшої модернізації.

Список використаних джерел

1. Пустовіт Ж. М. Актуальні проблеми прав і свобод людини і громадянина в Україні : навч. посібник. Київ : КНТ, 2009. 232 с.
2. Кириченко Ю. В. Актуальні проблеми конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні в контексті європейського досвіду : монографія. Київ : «Центр учбової літератури», 2017. 540 с.
3. Чуб О. О. Конституційне право громадян України на участь в управлінні державними справами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2004. 20 с.

4. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України : підруч. / за заг. ред. В. Ф. Погорілка. Київ : Прецедент, 2009. 344 с.
5. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Максакова Р. Право громадян брати участь у виборах та референдумах в Україні: проблеми реалізації. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2013. № 1. С. 43–48.
7. Шаповал Т. В. Конституційний інститут політичних прав і свобод в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Одеса, 2009. 21 с.
8. Про всеукраїнський референдум : Закон України від 26 січня 2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>.
9. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
10. Кириченко В. М., Соколенко Ю. М. Предмет референдуму: порівняльно-правовий аналіз конституцій України та європейських держав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2020. № 43. С. 34–37.
11. Шаповал В. М. Конституція Польської Республіки (з передмовою Володимира Шаповала). Київ : Москаленко О.М., 2018. 82 с. URL : http://pol-translit.com/upload/konstitutsiya-polshchi-na-01_2018-v_-shapoval.pdf.
12. The Constitution of the Republic of Azerbaijan. URL : <https://president.az/en/pages/view/azerbajjan/constitution#:~:text=The%20Constitution%20was%20prepared%20by,force%20on%2027%20November%201995.>
13. Конституція Республіки Словенія від 23 грудня 1991 р. URL : <http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/catalog/law/sloven1.html>.
14. The Constitution of Montenegro. URL : <https://www.skupstina.me/en/the-constitution-of-montenegro>.
15. Constitution of the Portuguese Republic. URL : <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf>.
16. Права людини: міжнародні договори Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи / упоряд. В. Павлик, В. Тесленко. Київ : Факт, 2001. 152 с.
17. Конституція Литовської Республіки від 25 жовтня 1992 р. URL : http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst1.htm.
18. The Constitution of the Republic of Croatia (consolidated text). URL : <http://www.constitutions/archives>.
19. Конституція Республіки Сербія від 30.09.2006. URL : <https://www.sabor.hr/en/constitution-republic-croatia-consolidated-text>.
20. Constitution of Georgia. URL : <https://matsne.gov.ge/en/document/view/30346?publication=36>.

*Надійшла до редакції 12.02.2024
Прийнято до опублікування 27.02.2024*

References

1. Pustovit, Zh. M. (2009) Aktualni problemy prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini [Actual problems of rights and freedoms of man and citizen in Ukraine] : navch. posibnyk. Kyiv : KNT. 232 p. [in Ukr.].
2. Kyrychenko, Yu. V. (2017) Aktualni problemy konstytutsiino-pravovoho rehuliuвання prav, svobod ta oboviazkiv liudyny i hromadianyna v Ukraini v konteksti yevropeiskoho dosvidu [Actual problems of constitutional and legal regulation of rights, freedoms and duties of a person and a citizen in Ukraine in the context of European experience] : monohrafiia. Kyiv : «Tsentr uchbovoi literatury». 540 p. [in Ukr.].
3. Chub, O. O. (2004) Konstytutsiine pravo hromadian Ukrainy na uchast v upravlinni derzhavnymy spravamy [The constitutional right of citizens of Ukraine to participate in the management of state affairs] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.02 / Natsionalna yurydychna akademiia Ukrainy im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv. 20 p. [in Ukr.].
4. Pohorilko, V. F., Fedorenko, V. L. (2009) Konstytutsiine pravo Ukrainy [Constitutional law of Ukraine] : pidruch. / za zah. red. V. F. Pohorilka. Kyiv : Pretsedent. 344 p. [in Ukr.].
5. Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. [The Constitution of Ukraine dated June 28, 1996]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1996. № 30. St. 141. [in Ukr.].
6. Maksakova, R. (2013) Pravo hromadian braty uchast u vyborakh ta referendumakh v Ukraini: problemy realizatsii [The right of citizens to participate in elections and referenda in Ukraine: problems of implementation]. *Visnyk Tsentralnoi vyborchoi komisii*. № 1, pp. 43–48. [in Ukr.].
7. Shapoval, T. V. (2009) Konstytutsiinyi instytut politychnykh prav i svobod v Ukraini [Constitutional Institute of Political Rights and Freedoms in Ukraine] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.02. Odessa. 21 p. [in Ukr.].
8. Pro vseukrainskyi referendum [On All-Ukrainian Referendum] : Zakon Ukrainy vid 26 sichnia 2021 r. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>. [in Ukr.].
9. Pro mistseve samovriaduvannya v Ukraini [On Local Self-Government in Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 21 travnia 1997 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1997. № 24. St. 170. [in Ukr.].

10. Kyrychenko, V. M., Sokolenko, Yu. M. (2020) Predmet referendumu: porivnialno-pravovyi analiz konstytutsii Ukrainy ta yevropeiskykh derzhav [The subject of the referendum: a comparative legal analysis of the constitutions of Ukraine and European states]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya : Yurytsprudentsiia*. № 43, pp. 34–37. [in Ukr.].

11. Shapoval, V. M. (2018) Konstytutsiia Polskoi Respubliki (z peredmovoio Volodymyra Shapovala) [Constitution of the Republic of Poland (with a foreword by Volodymyr Shapoval)]. Kyiv : Moskalenko O.M. 82 p. URL : http://pol-translit.com/upload/konstitutsiya-polshchi-na-01_2018-v_-shapoval.pdf. [in Ukr.].

12. The Constitution of the Republic of Azerbaijan. URL : <https://president.az/en/pages/view/azerbajjan/constitution#:~:text=The%20Constitution%20was%20preparaed%20by,force%20on%2027%20November%201995>.

13. Konstytutsiia Respubliki Sloveniia vid 23 hrudnia 1991 r. [Constitution of the Republic of Slovenia dated December 23, 1991]. URL : <http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/catalog/law/sloven1.html>. [in Ukr.].

14. The Constitution of Montenegro. URL : <https://www.skupstina.me/en/the-constitution-of-montenegro>.

15. Constitution of the Portuguese Republic. URL : <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf>.

16. Prava liudyny: mizhnarodni dohovory Orhanizatsii Obiednanykh Natsii ta Rady Yevropy [Human rights: international treaties of the United Nations and the Council of Europe] / uporiad. V. Pavlyk, V. Teslenko. Kyiv : Fakt, 2001. 152 p. [in Ukr.].

17. Konstytutsiia Lytovskoi Respubliki vid 25 zhovtnia 1992 r. [Constitution of the Republic of Lithuania dated October 25, 1992]. URL : http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst1.htm. [in Ukr.].

18. The Constitution of the Republic of Croatia (consolidated text). URL : <http://www.constitutions/archives>.

19. Конституція Республіки Сербія від 30.09.2006. URL : <https://www.sabor.hr/en/constitution-republic-croatia-consolidated-text>.

20. Constitution of Georgia. URL : <https://matsne.gov.ge/en/document/view/30346?publication=36>.

ABSTRACT

Yurii Kyrychenko, Ihor Shulezhko. Constitutional regulation of the right to participate in the management of state affairs in Ukraine and European countries: a comparative legal analysis.

The article examines the provisions of the relevant norms of the constitutions of Ukraine and European states, which enshrine the right to participate in the management of state affairs, in all-Ukrainian and local referendums, to freely elect and be elected to state and local self-government bodies. Based on the comparative analysis, a conclusion was made about the compliance of the provisions of Art. 38 of the Constitution of Ukraine to the requirements of international legal acts in the field of human rights.

It is noted that among the constitutional political rights and freedoms of a person and a citizen, a significant place is occupied by the right to participate in the management of state affairs, in all-Ukrainian and local referendums, to freely elect and be elected to state authorities and local self-government bodies, which is understood as active, public, voluntary, purposeful, legal activity of citizens of Ukraine in the sphere of the exercise of state power, which is guaranteed by enshrining the relevant subjective right in the Constitution of Ukraine, and which aims to form and control the activities of state bodies of all branches of state power, influence on adoption, implementation and control for the implementation of state decisions for citizens to implement their socially significant interests and ensure normal functioning, stable development and social order in the state, as well as the implementation of European standards and values in all spheres of human life.

It was emphasized that the right of citizens to participate in the management of state affairs is a complex systemic entity, which is combined in the Constitution of Ukraine in one article with the right to vote, the right to participate in referendums, and the right to equal access to public service.

It was noted that the constitutions of European states are characterized by both similarities and certain differences. The results of the study of the content of their provisions indicate that they provide legal regulation of this right to participate in the management of state affairs in different ways. Thus, this right is set forth in two articles in the Constitution of Azerbaijan, and in three articles in the Constitution of Serbia. These rights are also highlighted in various articles in the constitutions of Armenia, Georgia, North Macedonia, Moldova, the Netherlands, Poland, Portugal, Romania, Turkey, Finland and Switzerland. At the same time, in the constitutions of Belgium, Bosnia and Herzegovina, Greece, Denmark and Sweden, the studied right was not reflected at the constitutional level.

It is noted that the provisions of Part 2 of Art. 38 of the Constitution of Ukraine as a whole meets the requirements of international legal acts in the field of human rights and does not require changes.

It was concluded that the provisions of Art. 38 Constitutions of Ukraine meaningfully correspond and correlate with international documents in the field of human rights and do not require further modernization.

Keywords: *constitution, management of state affairs, referendum, all-Ukrainian referendum, local referendum, state authorities, local self-government bodies.*